

درآمدی بر چگونگی انتقال

حقوق مالکیت معنوی (فکری)

در حقوق ایران

مؤلف:

محسن رئیسی

(پژوهشگر رشته حقوق)

با مقدمه:

دکتر مریم آقائی بجستانی

(عضو هیأت علمی دانشگاه)

سرشناسه :	رئیس، محسن، ۱۳۵۹-
عنوان و نام پدیدآور :	درآمدی بر چگونگی انتقال حقوق مالکیت معنوی (فکری) در حقوق ایران/ محسن رئیس؛ با مقدمه مریم آقائی بجنانی؛ ویراستار محبوبه خباز نیاز
مشخصات نشر :	تهران: سخنوران، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری :	۱۸۲ ص
شابک :	۱۰۰۰۰۰ ریال ۶-۹۶-۷۴۵۹-۶۰۰-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی :	فبا
موضوع :	مالکیت معنوی -- ایران
موضوع :	ایران، قوانین و احکام
رده بندی کنگره :	۱۳۹۳ ۹۵۴/۱۱۵۵/KMH
رده بندی دیویی :	۳۴۶/۵۵۰۶۸
شماره کتابشناسی ملی :	۳۷۲۱۹۷۷

کارگر شمالی، بعد از ادوارد براون، شماره ۱۴۰۷، طبقه اول

تلفن: ۰۹۱۹۳۶۱۶۶۱۳ - ۶۶۴۶۶۳۰۶

Sokhanvaran_pub@yahoo.com

عنوان کتاب :	دوآمدی بر چگونگی انتقال حقوق مالکیت معنوی (فکری) در حقوق ایران
مؤلف :	محسن رئیس
ناشر :	سخنوران
صفحه آرا و طراح جلد :	سخنوران
ویراستار :	محبوبه خباز نیاز
سال و نوبت چاپ :	۱۳۹۳ - اول
شمارگان :	۱۰۰۰ نسخه
شابک :	۶-۹۶-۷۴۵۹-۶۰۰-۹۷۸
مرکز پخش :	۰۹۱۹۳۶۱۶۶۱۳
قیمت :	۱۰۰۰۰۰ ریال
حق چاپ محفوظ است.	

یکی از بخش‌های مهم و جذاب حقوق مالکیت فکری، انتقال اموال فکری می‌باشد. مالک اثر فکری دارای حقوق انحصاری مادی و معنوی است که ثمره تبلور روح و جان او در اثرش است. لذا مختار می‌باشد که آزادانه درباره آن تصمیم بگیرد و آن را منتقل کند و هرگونه تصرفی را انجام دهد. از آنجا که بخشی از حقوق مالکیت فکری حقوق معنوی آن است و حقوق معنوی پدید آورنده نیز غیرقابل انتقال می‌باشد، بنابراین منظور از انتقال حقوق مالکیت معنوی صرفاً انتقال بخش اقتصادی و مادی آن است. که این انتقال نیز بصورت ارادی و فکری می‌تواند صورت پذیرد.

در عصر حاضر که دارایی‌های فکری در عرصه تجارت جهانی نسبت به اموال عینی برتری یافته‌اند رابطه دانش و تجارت بیشتر مورد توجه قرار گرفته و حقوق مالکیت فکری نقش مهم و حیاتی در روابط میان افراد حقیقی و حقوقی دارد.

مالکیت از جمله حقوق مسلم اشخاص بوده که در تمامی کشورها مورد حمایت و احترام می‌باشد، این حق از علاقه و تمایل انسان، بر پایه نیاز یا غریزه به دارا شدن حق مالی و لذت، از تسلط و تمتع آن سرچشمه می‌گیرد. گرچه حقوق مالکیت فکری به عنوان شاخه‌ای از علم حقوق جای خود را کاملاً در سطح جهان باز نموده است اما متأسفانه در کشور ما هنوز برسر برخی پایه‌ای‌ترین مسائل آن از جمله خرید و فروش این اموال و در بعضی موارد در مالیت آنها نیز هنوز تردید

و مناقشاتی وجود دارد، به همین سبب لزوم بررسی مالیت اموال فکری و شرایط مالکیت بر این اموال و دائمی بودن مالکیت و قائل شدن امتیاز مالکیت این اموال برای پدیدآوردندگان که گامی باشد در جهت ایجاد شرایط انتقال اموال فکری، مستقل از انتقالات اموال مادی ضروری به نظر رسید تا اینکه در آینده نزدیک شاهد تعیین اوصاف، قواعد و ویژگی‌های قراردادهای از طریق قانون و رویه قضایی باشیم و نظام وحدت حقوق مالی و معنوی پدیدآوردندگان انتقال آثار فکری به معنای خاص میسر گردد.

بر خود لازم می‌دانم از زحمات و راهنمایی‌های همه عزیزانی که در تدوین و تألیف این کتاب یاری‌گر ما بوده‌اند تقدیر و تشکر نمایم؛ از خانم دکتر مریم آقائی بجستانی، دکتر علیرضا حسینی، سرکارخانم محبوبه خبازنیا، جناب آقای عباس حسن‌پور (مدیر محترم کتابخانه آیت‌الله جلالی خمینی)، آقای بهروزی، آقای مجدآبادی و همچنین خانواده محترم خود و همسر و همکاران عزیز بسیار سپاسگزارم.

در پایان خدای بزرگ را شاکرم که توفیق کسب معرفت در محضر متعالی خود را به بنده حقیر ارزانی داشت؛ امید است که این اثر مورد قبول او واقع شود.

محسن رئیسی

زمستان ۱۳۹۳

فهرست مطالب

پیشگفتار ۷

مقدمه ۱۵

فصل اول/ ۱۷

کلیات و مفاهیم

۱-۱. مقدمه ۱۷

۲-۱. اموال فکری یا اموال مادی ۲۰

۳-۱. اهمیت مالکیت معنوی (فکری) ۲۱

۴-۱. اهداف و چالش‌ها ۲۳

۵-۱. معنای لغوی مالکیت فکری (معنوی) ۲۴

۶-۱. تعریف حقوقی مالکیت فکری ۲۵

۷-۱. حق مالکیت به مفهوم عام و خاص ۲۸

۸-۱. سابقه و تحولات تاریخی حق مالکیت فکری ۲۹

۹-۱. مالکیت فکری و فقه امامیه ۳۱

۹-۱-۱. آراء و نظرات فقهی موافقان حق مالکیت فکری ۳۲

۹-۱-۲. آراء و نظرات فقهی مخالفان حق مالکیت فکری ۳۳

۱۰-۱. شاخه‌های حقوق مالکیت فکری ۳۶

۱۰-۱-۱. حقوق مالکیت صنعتی و تجاری ۳۶

- ۳۸-۱-۱۰. حقوق مالکیت ادبی و هنری و حقوق مرتبط..... ۳۸
- ۳۹-۱۱. حقوق و مزایای دارندگان آثار فکری..... ۳۹
- ۴۰-۱-۱۱. بعد مادی..... ۴۰
- ۴۱-۲-۱۱. بُعد معنوی..... ۴۱
- ۴۳-۱۲. مبانی مالکیت فکری..... ۴۳
- ۴۳-۱-۱۲. مبانی کار..... ۴۳
- ۴۴-۲-۱۲. مبانی منفعت..... ۴۴
- ۴۵-۳-۱۲. مبانی شخصیت..... ۴۵
- ۴۶-۱۳. حقوق معنوی پدیدآورندگان..... ۴۶
- ۴۶-۱-۱۳. حق افشای اثر..... ۴۶
- ۴۸-۲-۱۳. حق حرمت نام و عنوان پدیدآورنده..... ۴۸
- ۴۹-۳-۱۳. حق تمامیت اثر..... ۴۹
- ۵۰-۴-۱۳. حق عدول..... ۵۰
- ۵۱-۵-۱۳. حق دسترسی به اثر..... ۵۱

فصل دوم/ ۵۳

اموال و مالکیت در حقوق مالکیت معنوی

- ۵۳-۱-۲. اموال..... ۵۳
- ۵۳-۱-۱-۲. تعریف مال..... ۵۳
- ۵۵-۲-۱-۲. انواع مال..... ۵۵
- ۵۵-۱-۲-۱-۲. مادی و معنوی..... ۵۵
- ۵۶-۲-۱-۲. منقول و غیر منقول..... ۵۶
- ۵۷-۳-۱-۲. عین و منفعت..... ۵۷

۵۹.....	۲-۱-۳. اقسام حقوق مالی.....
۶۰.....	۲-۱-۳-۱. حق عینی.....
۶۱.....	۲-۱-۳-۲. حق دینی.....
۶۱.....	۲-۱-۳-۳. حق معنوی.....
۶۲.....	۲-۱-۴. اصل انتقال پذیری اموال.....
۶۳.....	۲-۱-۵. مال در فقه امامیه.....
۶۴.....	۲-۲. مالکیت.....
۶۵.....	۲-۲-۲. حق مالکیت به مفهوم عام (مالکیت مادی).....
۶۷.....	۲-۲-۳. حق مالکیت به مفهوم خاص (مالکیت معنوی).....
۶۹.....	۲-۲-۴. اوصاف مالکیت.....
۶۹.....	۲-۲-۴-۱. مطلق بودن.....
۷۰.....	۲-۲-۴-۲. انحصاری بودن.....
۷۱.....	۲-۲-۴-۳. دائمی بودن.....
۷۲.....	۲-۲-۵. ماهیت مالکیت در حقوق ایران.....
۷۲.....	۲-۲-۵-۱. دیدگاه قانون مدنی.....
۷۳.....	۲-۲-۵-۲. دیدگاه حقوقدانان.....
۷۴.....	۲-۲-۶. ساختار اساسی حق مالکیت.....

فصل سوم/ ۷۷

انتقال مالکیت معنوی

۷۷.....	۳-۱. اوصاف حقوق مالکیت معنوی.....
۷۷.....	۳-۱-۱. اوصاف خاص حقوق مالکیت معنوی.....
۷۷.....	۳-۱-۱-۱. غیرمادی بودن حقوق مالی پدیدآورنده.....
۷۸.....	۳-۱-۱-۲. قابل تجزیه بودن حقوق مالی پدیدآورنده.....

- ۲-۱-۲. در قواعد قراردادهای ۷۹
- ۱-۲-۱-۳. نقل و انتقال حقوق مالکیت معنوی از حیث لزوم ۷۹
- ۲-۲-۱-۳. نقل و انتقال حقوق مالکیت معنوی از حیث منجز یا معلق بودن ۸۴
- ۳-۲-۱-۳. نقل و انتقال حقوق مالکیت معنوی از حیث تملیکی یا عهده‌ی بودن ۸۵
- ۴-۲-۱-۳. نقل و انتقال حقوق مالکیت معنوی از حیث مستمر یا فوری بودن ۸۸
- ۵-۲-۱-۳. نقل و انتقالات حقوق مالکیت معنوی از حیث رضایی یا تشریفاتی بودن ۸۹
- ۶-۲-۱-۳. نقل و انتقال مالکیت معنوی از حیث معین یا نامعین بودن ۹۱
- ۷-۲-۱-۳. نقل و انتقال حقوق مالکیت معنوی از حیث مستقل یا تبعی بودن ۹۲
- ۸-۲-۱-۳. نقل و انتقال حقوق مالکیت معنوی از حیث معوض یا مجانی بودن ۹۳
- ۹-۲-۱-۳. نقل و انتقال حقوق مالکیت معنوی در عقود مسامحه‌ای یا معاملات ۹۳
- ۳-۱-۳. بعد معنوی حقوق مالکیت معنوی ۹۴
- ۲-۲. انتقال حقوق مالکیت معنوی در قوانین موضوعه ایران ۹۹
- ۱-۲-۳. حقوق مالکیت ادبی و هنری ۹۹
- ۱-۱-۲-۳. انتقال ارادی ۱۰۰
- ۲-۱-۲-۳. انتقال قهری ۱۰۴
- الف) انتقال حق پس از مرگ ۱۰۴
- ۲-۲-۳. حقوق مالکیت صنعتی ۱۰۹
- ۱-۲-۲-۳. نقل و انتقالات ارادی ۱۱۰
- ۲-۲-۲-۳. نقل و انتقال قهری ۱۱۱
- ۳-۲-۳. نحوه انتقال حقوق برخی موضوعات صنعتی ۱۱۴
- ۱-۳-۲-۳. حق اختراع ۱۱۴
- ۲-۳-۲-۳. علائم تجاری ۱۱۵
- ۳-۳-۲-۳. طرح‌های صنعتی ۱۱۸
- ۴-۳-۲-۳. نشانه‌های جغرافیایی ۱۲۰

۱۲۱.....	۳-۲-۳. اسرار تجاری
۱۲۳.....	۳-۳. حقوق مالکیت معنوی در قالب‌های رایج انتقال (سنتی).....
۱۲۶.....	۳-۳-۱. امکان انتقال حقوق مالکیت معنوی در عقد اجاره.....
۱۲۶.....	۳-۳-۱. حقوق مالکیت ادبی و هنری.....
۱۲۹.....	۳-۳-۲. حقوق مالکیت صنعتی.....
۱۲۹.....	۳-۳-۲. امکان انتقال حقوق مالکیت معنوی در عقد رهن.....
۱۳۵.....	۳-۳-۳. امکان انتقال حقوق مالکیت معنوی در عقد صلح.....
۱۳۷.....	۳-۳-۴. امکان انتقال حقوق مالکیت معنوی در عقد هبه.....
۱۴۱.....	۳-۳-۵. امکان انتقال حقوق مالکیت معنوی در عقد معاوضه.....
۱۴۲.....	۳-۳-۶. امکان انتقال حقوق مالکیت معنوی در عقود اذنی.....
۱۴۲.....	۳-۳-۱. امکان انتقال در عقد عاریه.....
۱۴۳.....	۳-۳-۲. امکان انتقال در عقد وکالت.....
۱۴۳.....	۳-۳-۷. امکان انتقال حقوق مالکیت معنوی در عقد بیع.....
۱۴۸.....	۳-۳-۱. انتقال حقوق مالکیت ادبی و هنری در عقد بیع.....
۱۵۳.....	۳-۳-۲. انتقال حقوق مالکیت صنعتی در عقد بیع.....

فصل چهارم/ ۱۵۷

سخن پایانی

۱۵۷.....	۴-۱. حمایت از تفکرات و اندیشه‌ها.....
۱۶۵.....	۴-۲. توجه به ضرورت‌ها.....

کتابنامه/ ۱۶۷

۱۶۷.....	منابع فارسی.....
۱۷۱.....	پایان نامه.....

جزوه درسی.....	۱۷۱
مقالات.....	۱۷۱
منابع عربی.....	۱۷۳
منابع لاتین.....	۱۷۴
نمایه (فهرست واژگان تخصصی).....	۱۷۵

www.ketab.ir

مقدمه

سپاس بی‌منتها خدای را که اشرف مخلوقات را به زیور عقل آراست و بزرگ گنجینه تعقل را در آدمی به ودیعت نهاد و درود بی‌کران بر سرور کائنات که قواعد سعادت بشر را بنا نهاد و راه راست را به او نمایاند و تحیات بسیار بر جانشینان پاک او که واسطه فیضند و مصلمانی راستین.

هرگاه سخن از دارایی به میان می‌آید ناخودگاه ذهن انسان به سمت مصادیق عینی مالکیت همچون پول، زمین، کالا و... سوق پیدا می‌کند، این در حالی است که در دنیای امروز نوع دیگری از مالکیت مورد توجه قرار گرفته است که به مراتب از دارایی‌های ملموس، پر اهمیت‌تر می‌باشد و از آن با عنوان مالکیت فکری یاد می‌شود.

حقوق مالکیت فکری در بردارنده موضوعاتی است که زائیده فکر و اندیشه انسان و مرتبط با آفرینش‌های اوست. این مسأله اگر چه سابقه‌ای طولانی ندارد اما با توجه به پیشرفت‌های بشر در عرصه‌های نوین فناوری اطلاعات، جایگاه خاصی را در علم حقوق به خود اختصاص داده است.

از حدود سه قرن قبل، قوانینی در خصوص حق مؤلف وارد عرصه علم حقوق شده است. علل پیدایش مسئله «حق مؤلف» عمدتاً رشد صنعت چاپ و توسعه سوادآموزی و در نتیجه تقاضای نسخه‌های بیشتری از آثار مؤلفان است

بدیهی است که در شرایط جدید، قواعد سنتی مربوط به استنساخ دستی از آثار دیگران که قاعدتاً با اجازه مؤلف صورت می‌گرفت، پاسخگو نبود؛ زیرا استنساخ یک نسخه از اثر

دیگری برای استفاده شخصی، ماهیتی بسیار متفاوت از چاپ و نسخه برداری گسترده از آثار دیگران برای فروش و تجارت دارد.

این امر باعث شد که در ابتدا کشورها درصدد تهیه مقررات ملی برای حفظ حقوق مؤلف برآیند و سپس مقررات بین‌المللی فراوانی در این خصوص به تصویب رسیده است. در سال ۱۸۸۶ موافقت‌نامهٔ برن در خصوص حمایت از آثار ادبی و هنری به امضا رسید و در سال ۱۹۹۳ موافقت‌نامهٔ تریپس که به جنبه‌های مالکیت فکری پرداخته است، تصویب شد. پس از آن نیز توافق‌نامه‌های دیگری نیز در این زمینه مطرح شد.

در کشور ما نیز قانون ثبت علائم و اختراعات در سال ۱۳۱۰ و مقررات مربوط به حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان در سال ۱۳۴۸ به تصویب رسیده است که البته با توجه به جایگاه خاص این بحث در مباحث حقوقی و اجمال قوانین موجود توجه ویژه در جهت رفع خلاهای قانونی ضروری است.

ایران از سال ۲۰۰۱ عضو سازمان جهانی مالکیت فکری است و تا به حال تعدادی از پیمان‌های مربوط به مالکیت فکری را پذیرفته است. ولی تاکنون کنوانسیون برن برای حمایت از آثار ادبی و هنری را امضا نکرده است و عضو هیچ یک از کنوانسیون‌های بین‌المللی مربوط به حق تکثیر نیست.

کتاب حاضر ضمن التفاتی ستودنی به مقولهٔ مالکیت معنوی در فقه و حقوق موضوعه، با نگاهی عالمانه به بررسی انتقال این مالکیت پرداخته و بی‌شک افق‌های جدیدی را برای پژوهشگران عرصه حقوق ترسیم می‌نماید.

دکتر مریم آقایی بجستانی